

1. Titel van het voorstel

Het Literaire Werk 2.0 (pilot)

2. Aanvrager

Peter de Bruijn, peter.de.bruijn@huygens.knaw.nl

Peter Kegel, peter.kegel@huygens.knaw.nl

3. State of the art & vernieuwend karakter

Onderzoek naar het ontstaan en de publicatie van literaire werken wordt traditioneel verricht op basis van handschriftelijk en gedrukt materiaal. Met de intrede van de computer in de werkkamer van de schrijver dreigen deze bronnen te verdwijnen. Marita Mathijssen (2009) is ronduit somber over deze ontwikkeling en waarschuwt voor 'het einde van een tijdperk' voor de editiewetenschap. Meer recent, en wellicht meer *up to date*, delen andere textual scholars dit pessimisme niet, maar constateren wel dat de studie naar tekstgenese/-variatie in het digitale tijdperk een essentiële uitdaging is waar het onderzoeksveld zich nog nauwelijks rekenschap van heeft gegeven (zie o.a. Crombez (2014), Kirschenbaum/Reside (2013) en Van Hulle (2014)).

Er is inderdaad nog geen systematisch onderzoek verricht naar de schrijf- en bewaargewoontes van hedendaagse – digitaal werkende – auteurs. In methodologisch opzicht dringen zich vragen op als: hoe verhoudt hun werkwijze zich tot die van 'traditionele' schrijvers, wat kan van die werkwijze nog worden geregistreerd of gereconstrueerd, en zijn de wetenschappelijke terminologie (werkfase, stadium, versie, werk, etc.) en methodologie nog wel toereikend om het literaire creatieproces van moderne auteurs weer te geven en te analyseren? Een andere veronderstelling die nadere toetsing verdient is dat het schrijven in de digitale wereld tot andere vormen van literatuur leidt. Via internet liggen ongekeende hoeveelheden bronnen voor het oprapen, kan het creatieve proces op elk moment met anderen worden gedeeld (social media) en zijn de mogelijkheden voor verspreiding en (tussentijdse) publicatie legio. De productie van literatuur verandert hierdoor wezenlijk, de literatuur zelf ook (Van der Weel 2011)?

In technisch opzicht wil Het Literaire Werk 2.0 het creatieve proces onderzoeken door (1) in kaart te brengen welke digitale middelen schrijvers gebruiken (en hoe) en bewaren, (2) schrijvers *real time* te volgen d.m.v. toetsaanslag-/ muis- en spraakregistratie, (3) de informatie van bestaande dragers te analyseren, en (4) de problematiek van de beschikbaarheid/opslag/duurzaamheid van digitale schrijversarchieven in kaart te brengen. Voor de hier voorgestelde pilot – die zich richt op de aspecten (1) en (2) – zit de technische vernieuwing met name in de registratie en visualisatie van (2): de beschikbare software hiervoor (o.a. Inputlog, LSGraph, Scriptlog) is ontwikkeld om gerichte schrijfeducatie-opdrachten te meten en is nog niet getest in literaire/creatieve schrijfprocessen. Welke output dit oplevert en hoe die geanalyseerd en gevisualiseerd kan worden is vooralsnog een open vraag.

4. Onderzoeksvoorstel/Experiment

Inhoud: Pilot m.b.t. het inventariseren, digitaal vastleggen en analyseren van het schrijfproces van hedendaagse literaire auteurs. De pilot voorziet in het opzetten, testen en beperkt uitvoeren van het onderzoek. Het is bedoeld als experiment-opstelling voor een breder en meerjarig onderzoek, waarvoor hier de technische en theoretische basis wordt gelegd.

Onderwerp/onderzoeksvragen:

(1) Van welke digitale en niet-digitale middelen bedient een auteur zich tijdens het schrijven? Hoe verloopt het schrijfproces? Verdeelt de schrijver het schrijfproces in verschillende stadia?

Communiqueert hij tussentijds met lezers of andere schrijvers, bijvoorbeeld via internet? Doet hij/zij aan versiebeheer? Wat bewaart hij/zij? Hoe staat hij/zij tegenover het prijsgeven van digitale bestanden, met het vooruitzicht dat deze tot op de allerlaatste *byte* geanalyseerd zouden kunnen worden?

(2) Wat valt er af te lezen uit de digitale varianten van een literair werk? Welke data levert het volgen van het schrijfproces d.m.v. toetsaanslag-/muis-/spraakregistratie op? Hoe leggen we deze output vast, en hoe kunnen we haar analyseren en visualiseren? Welke praktische en ethische beperkingen komen we tegen, bijvoorbeeld met betrekking tot de privacy-gevoeligheid?

(3) Hoe voedt dit onderzoek naar nieuwe/digitale schrijfprocessen de vakgebieden *genetic criticism* en *editiewetenschap*? Is de bestaande methodologie (modellen, begrippen) uit die vakgebieden toereikend voor de weergave en analyse van het proces? Of zijn er aanvullende modellen (bijvoorbeeld uit de psycholinguïstiek of de narratologie) nodig? En andersom: wat voegt onze kennis van het literaire creatieproces toe aan de bestaande modellen/theorieën, bijvoorbeeld uit het (educatieve, cognitieve) schrijfprocesonderzoek?

(4) Leidt de toenemende digitale productie niet alleen tot een anders verlopend creatief proces, maar ook tot andere vormen van literatuur? Op welke wijze beïnvloedt het digitale medium het 'werk' (bijvoorbeeld: *crossmediaal werk*) en is dit meer dan een marginaal verschijnsel of verandert 'de' literatuur *an sich*?

Methode

(1) Inventarisatie van de schrijfgewoontes onder hedendaagse schrijvers d.m.v. interviews en een enquête (interviews: 5, enquête: 100). Ook worden de schrijvers bevraagd over hun bereidheid om aan een experiment/onderzoek als het onderhavige mee te werken.

(2) Op basis hiervan stellen we een data-verzamelstrategie op, waarbij we zoveel mogelijk het natuurlijke schrijfproces in kaart kunnen brengen. De benodigde software wordt getest onder een beperkt aantal aspirant-schrijvers (die worden gerekruteerd uit een van de schrijversvakscholen in Nederland).

(3) Selectie van 3 tot 5 schrijvers van wie we het schrijfproces daadwerkelijk gaan volgen. We beperken ons in de pilot tot een 'overzichtelijk' genre – bijvoorbeeld: het korte verhaal – om de duur en kwantiteit van de dataverzameling enigszins controleerbaar te houden.

(4) Analyse van de output: welke gegevens levert het digitaal volgen van het schrijfproces op en hoe verhoudt zich dat tot het traditionele onderzoek? (Literatuur)onderzoek naar verwante theoretische en technische modellen die we kunnen gebruiken voor de analyse en visualisatie van de onderzoeksgegevens: waar zitten de lacunes, waar zijn vruchtbare overeenkomsten?

5. Deliverable(s) (±100 woorden)

- Onderzoeksvoorstel: voorsnog denken we aan een NWO-aanvraag (vrije competitie), in te dienen vóór april 2016.

- Presentatie/lezing op congres Achter de Verhalen 2016, thema: 'Het einde van de literatuur', gevolgd door een wetenschappelijke publicatie.

- Software applicatie: de bestaande software zal ongetwijfeld moeten worden aangepast, maar voor de pilot voorzien we geen door-ontwikkeling tot een hoogwaardige applicatie. Wel maakt de pilot duidelijk welke technische voorzieningen er in het vervolgonderzoek moeten worden ontwikkeld (blauwdruk).
- Digitale presentatie in het Virtueel Literatuur Museum (voorheen: Levend Literair Erfgoed), het online platform van Letterkundig Museum/Huygens ING dat eind 2015 wordt gelanceerd.

6. Duur project

Duur (doorlooptijd): 11 maanden.

Startdatum: liefst 15 juni 2015, i.v.m. de beschikbaarheid van de beoogde uitvoerder (Floor Buschenhenke) en de afstemming met de planning van het Virtueel Literatuur Museum.

Afronding:

- NWO-voorstel: maart 2016
- Congrespresentatie: februari 2016, wetenschappelijke publicatie n.t.b.
- Presentatie Virtueel Literatuur Museum: lancering december 2015, daarna doorlopend.

7. Partners

Uitvoerder

De beoogde uitvoerder van het pilot-onderzoek is Floor Buschenhenke. Na haar studie Engelse taal- en letterkunde (RuG) en de MA Redacteur/Editor (UvA) werkt zij als zelfstandig schrijfdocent/-coach en tekstschrijver/vertaler. Daarnaast is zij dichter (haar bundels verschijnen bij Uitgeverij Atlas/Contact). In 2014 was zij als onderzoeksmedewerker verbonden aan het Huygens ING, in het kader van Beyond the Book. Met Het Literaire Werk 2.0 hoopt ze haar ambitie op wetenschappelijk gebied te kunnen voortzetten.

Partners

- Letterkundig Museum, Den Haag

Eind 2015 gaat het Virtueel Literatuur Museum online. Dit platform is een samenwerkingsverband tussen Huygens ING en Letterkundig Museum en heeft als ambitie het landelijke portal voor het Nederlandstalige literaire erfgoed te worden. Het Literaire Werk 2.0 is één van de projecten die bij de lancering prominent gelanceerd worden. Vanaf dat moment worden de schrijvers voor een langere periode gevolgd, houden zij o.a. zelf een blog bij over hun bevindingen en worden ook de tussentijdse resultaten van het onderzoek publiek gemaakt.

- Universiteit Antwerpen, Onderzoeksgroep Management

Tijdens de voorbereiding van de pilot is contact gelegd met Luuk Van Waes en Mariëlle Leijten, die zich o.m. bezighouden met schrijfprocessen en digitale media. Tijdens de pilot zal worden bekeken of de software die zij hebben ontwikkeld voor toets/muisregistratie (Inputlog) ingezet kan worden voor Het Literaire Werk 2.0. Ook zullen de mogelijkheden van verdere samenwerking worden verkend, bijvoorbeeld t.b.v. een gezamenlijke onderzoeksaanvraag.

- Schrijversvakscholen

De beoogde uitvoerder, Floor Buschenhenke, heeft gewerkt voor/samengewerkt met diverse schrijfopleidingen (Artez Creative Writing, Kunstfactor, Scriptplus, Het Schrijfatelier), die ook bij dit project betrokken kunnen worden. Concrete medewerking is al toegezegd door Dactylus – Academie voor schrijfdocenten.

8. Budget

Toelichting: Tarieven volgens voorlopige opgave Bedrijfsbureau. In de planning is uitgegaan van een looptijd van 15 juni 2015 tot en met 30 april 2016. Voor de junior-onderzoeker is gerekend met een gemiddelde werkweek van 20 uur. Mocht de gewenste startdatum niet haalbaar zijn of als er anderszins vertraging ontstaat, dan kan dit worden opgevangen door het aantal uren per week (tijdelijk) te verhogen. De beoogde uitvoerder is hierin flexibel.

Personeel

Junior-onderzoeker: 42 weken, 20 uur per week, € 37,- /uur

- Voorbereiding onderzoek i.s.m. partners, opstellen en uitzetten enquête/interviews	juni/juli	6 wk	120 uur	
- Literatuuronderzoek, uitwerken resultaten enquête/interviews, voorbereiden en uitvoeren testsessie met aspirant-schrijvers	aug/sept	8 wk	160 uur	
- Selectie schrijvers, start monitoring/onderzoek, bijdrage aan presentatie in Virtueel Literatuur Museum	okt/nov/dec	12 wk	240 uur	
- Analyse output, literatuuronderzoek, congrespresentatie, NWO-aanvraag	jan/feb/maart	12 wk	240 uur	
- Voorbereiding wetenschappelijke publicatie, afronding pilot/voorbereiding vervolg	april	4 wk	80 uur	
			840 uur	€ 31.000

Senior ontwikkelaar: 6 weken, 40 uur per week, € 45,-/uur

- Technische ondersteuning/aanpassing software	sept/okt	3 wk	120 uur	
- Ondersteuning en advisering bij analyse/visualisatie output en bij uitwerking technische blauwdruk	jan/maart	3 wk	120 uur	
			240 uur	€ 11.000

Senior-onderzoeker: gehele traject

- Begeleiding/projectleiding i.s.m. Letterkundig Museum (deels voorzien in het kader van Virtueel Literatuur Museum)				PM
--	--	--	--	-----------

Materieel

- Reiskosten				€ 3.000
				€ 45.000

9. Afhankelijkheden

Financiering

De enige stringente afhankelijkheid die tot voor kort gold, was het *go/no go*-moment m.b.t. de financiering van het Virtueel Literatuur Museum. Op dit moment is de financiering zodanig rond dat er een fiat is voor de lancering van het platform eind 2015.

Het vervolg van het onderzoek ná de pilotfase is wel afhankelijk van externe financiering. Ter overbrugging van de periode tussen de afronding van de pilot en de toekenning van nadere onderzoekssubsidie zullen de projectleiders van het Virtueel Literatuur Museum fondsaanvragen indienen bij enkele kleinere fondsen (o.a. Fonds21). Een vervolgaanvraag in het kader van de Vernieuwingsgelden behoort ook tot de mogelijkheden.

Medewerking schrijvers/beschikbaarheid bronnen

Voor de pilot kan een beroep worden gedaan op het netwerk van een aantal schrijversvakscholen (zie boven, 'Partners') en op het schrijversnetwerk van het Letterkundig Museum. De reacties van de (aspirant-)schrijvers die we in dit verband al hebben gepolst zijn overwegend positief. Via de enquête inventariseren we de bereidheid tot medewerking onder een bredere groep schrijvers. We hebben

vooral nog geen reden om aan te nemen dat er voor het voorgenomen vervolgonderzoek onvoldoende medewerking te vinden zou zijn. De pilot zal evenwel nader moeten uitwijzen waar voor hedendaagse schrijvers de grenzen liggen, zowel wat betreft het *real time* monitoren van het schrijfproces als het afstand doen van digitale bestanden voor onderzoek.

10. Referenties

- Crombez, Thomas. "Genetic Criticism and the Auto-Saved Document." DH Benelux. 2014.
- Hulle, Dirk Van. *Modern Manuscripts: The Extended Mind and Creative Undoing*. Bloomsbury, 2014. Print.
- Mathijsen, Marita. "Genetic Textual Editing: The End of an Era." *Was Ist Textkritik? What Is Textual Criticism? On the History and Relevance of a Central Concept in Editing Zur Geschichte Und Relevanz Eines Zentralbegriffs Der Editionswissenschaft (Innsbruck 2/04)*. Berlin, Boston: De Gruyter, 2009. DeGruyter. Web. 16 Jan. 2015.
- Kirschenbaum, Matthew, and Doug Reside. "Track Changes: Textual Scholarship and the Challenge of the Born Digital." *The Cambridge Companion to Textual Scholarship*. Ed. N. Fraistat and J. Flanders. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. Print.
- Weel, Adriaan van der. *Changing our textual minds. Towards a digital order of knowledge*. Manchester/New York, 2011. Print.